

Encleger la Pologna

Scleriment per in lectur bainvulent

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Na, cun scriver «Flavla tranter vischins ferm» (La Quotidiana dals 6 da fanadur) n'hai tuttina betg vuli «promover la capientscha per la Pologna», essend «chapientscha» in sinonim mitigjà da «stgisa marscha». Ma gist las «pretensiuns stravagantas» dals manaders polacs d'oz m'han stimulà da tschertgar ina via per encleger co ch'il pievel da Lech Walesa (premi Nobel da la pasch 1983), Tadeusz Mazowiecki, Jerzy Buzek, Bronislaw Geremek, Aleksander Kwasniewski euv., senza emblidar papa Gion Paul II (1920-2005) è vegni adaquella da metter «las hottas enta maun» a lezs schumellins.** Co pudess ins emblidar ils onns ogtanta en Pologna, ils success da «Solidarnosc», ils onns da «stan wojenny» (stadi da guerra) su-

enter 1981, e finalmain la ruina fatale dal sistem e la victoria da la democrazia? Ma i dat dapli. Dapi l'insurrezzion da 1830 a Varsovia è il num da Pologna en l'Europa sinonim d'aspiraziun a la libertad. En il chastè da Rapperswil/SG hai dà e datti anc adina in museum polac. Suenter la tschintgavla partiziun dal pajais 1939 ha schuldada polaca fatg part da la guerra 1940 en Norvegia ed en Frantscha, per la regenza exiliada, enfin a l'armistizi franzos da zercladur. Lur ha la Svizra dà albiert enfin a 1945 a la segunda divisiun polaca da tiradurs; da sia activitad dattan perdita pliras «vias (champestras) dals Polacs». 1944 han unitads militar polacas, fidaivlas a la regenza exiliada a Londra, gidà a liberar l'Italia (battaglia da Montecassino). Sche l'armada tudestga als avess fatgs praschuniers, n'èsi tuttina betg segir ch'ins als avess

tractads tenor la convenziun da Geneva.

Manaders populistes vegnan e van

Lur èn vegnids decennis d'oppressiun sovietica. Il patriotissem d'in pievel che viva sut squitsch ester n'astg'ins mai numnar «agressiv»; el exprima la voluntad da viver sco naziun libra. Quai fa endament in vers ironic da Jean de La Fontaine (1621-1695): «Cet animal est très méchant; quand on l'attaque, il se défend» («Lez animal è fitg nausch; vegn el attatgà, lura sa dostal»). Era la Finlanda ha sa dostada cunter l'agressiun sovietica; l'Armada cotschna è stada finalmain pli ferma, ma Moscau ha stuè sa limitar ad annectar sdrimas da territori, senza savair sfurzar si sia sclavaria al rest dal pajais. Ord la Pologna da l'ost annectada 1939, perencunter, ha il re-schim deportà blers dals 5 milliuns Po-

lacs etnics en il rest da l'Uniun sovietica. Tut quels fatgs na san ins betg metter en dumonda; quai vala era per quels ch'il critic alleghescha e per quels che stattan en l'artitgel criticat. La divergenza stat tar l'interpretaziun. I vegn renfat-schà a las elitas politicas polacas da survalitar las pussaivladads da lur pajais, e quai schizunt dapi il 12avel tschientaner. Da l'autra vart, dapi il 18avel, è la Pologna circundada da stadis pli fermes che l'han spartida quatter giadas tranter 1772 e 1815; avant strusch 68 onns èni sa cunvegnids d'ina tschintgavla spartiziun, e quai n'han ils Polacs ils pli vegls segir betg emblidà, tant pli che l'amici-zia tranter president Putin e l'anteriur chancelier tudestg Schröder, cun lur plan da pipeline sut la mar, ha dà da paratgar a blers – er en l'Estonia, Lettonia e Lituania. Ils populistes da Varsovia mettan strom en il fiu da lezzas temas,

preschentond chanceliera Angela Merkel sco ertavla politica da Schröder e schizunt da Hitler. Putin ed ina gronda part da ses pievel vivan en la nostalgia da Stalin, lunsch davent da nossas valurs da libertad e democrazia; Moscau snega il dretg d'autodeterminaziun als Cosovars sco als Tschetschens. Il pievel dals Stadis unids, perencunter, ha encletg che president Bush ha sbaglià da gross cun sia cruschada en l'Irac; l'elecziun parlamentara da november 2006 ha dà la maiortad a l'opposiziun en omaduas chombras, la presidenziala da november 2008 vegn strusch a trametter en la Chasa alva in ami d'acziuns guerrilas. Ins duai pia resister cun persvasiun a las pretensiuns stravagadas dals schumellins polacs, ma tegnend endament che populistes vegnan e van e che la pussanza dals fatgs fa svelts schluppar lur vaschias da savun.